

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. sausio 19 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Danguolės Bubenės, Artūro Driuko (pranešėjas) ir Dalios Vasarienės (kolegijos pirmininkė), teismo posėdyje kasacinio rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal pareiškėjo **Ukrainos ribotos atsakomybės bendrovės „Agrotechnika“** kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gegužės 18 d. nutarties **Nr. e2-519-912/2022** peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal pareiškėjos pareiškimą dėl ginčijamos finansinio reikalavimo dalies patvirtinimo uždarosios akcinės bendrovės „Grūdoteka“ restruktūrizavimo byloje ir pastarosios bendrovės priešieškinių pareiškėjų dėl nuostolių atlyginimo priteisimo,

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

- Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių dvipusio juridikcinio susitarimo (juridikcinio susitarimo, nukreipiančio ne į tiksliai nurodytą konkretų teismą, bet į vienos iš šalių (ieškovo, atsakovo) buveinės vietos teismą, kai konkretus bylą nagrinėjantis teismas iš anksto nėra žinomas ir jo nustatymas priklauso nuo to, kuri iš šalių pareiškė išskini) ribas bei teismo pareigą nukreipti šalį į šalių susitarime pasirinktą teismą tais atvejais, kai ieškovo pagal tokią juridikcinį susitarimą inicijuotoje byloje atsakovas pareiškia priešieškį, taip pat nacionalinės civilinio proceso teisės normų (ne)taikymo nustatant tokio priešieškio teisingumą, aiškinimo ir taikymo.
- Pareiškėja Ukrainoje registruota bendrovė RAB „Agrotechnika“ kreipėsi į Klaipėdos apygardos teismą, prašydamą patvirtinti 726 711,47 JAV dolerio (615 492,06 Eur) finansinį reikalavimą Lietuvoje registruotos bendrovės „Grūdoteka“ restruktūrizavimo byloje.
- Pareiškėja nurodė, kad 2020 m. gegužės 7 d. su UAB „Grūdoteka“ sudarė sąjų rupinių pirkimo–pardavimo sutartį. Pareiškėjos užsakymai buvo vykdomi atskiromis užsakymų specifikacijomis, už šių įvykdymą ji sumokėdavo avansą. Bendra avanso suma, sumokėta už prekių pristatymą, yra 638 436,04 JAV dolerio, tačiau UAB „Grūdoteka“ pristatė prekių tik už 117 821,86 JAV dolerio. Kadangi skolinnikė nepristatė dalies prekių ne tik specifikacijose sutartu laiku, tačiau ir rašte nurodytais terminais, pareiškėjos manymu, jai kyla pareiga sumokėti netesybas – 111 832,95 JAV dolerio. Skolinnikei nepristačius produkcijos ir negrąžinus sumokėto avanso dalies, t. y. 466 616,18 JAV dolerio, pareiškėja visą laikotarpį mokojo palikamas bankui. Laikotarpiu nuo 2020 m. gegužės 14 d. iki 2021 m. vasario 28 d. pareiškėja bankui sumokėjo 46 604,41 JAV dolerio palikanų sumą. Paaškęjus aplinkybėms dėl nemokumo bylos iškėlimo UAB „Grūdoteka“, pareiškėja dėl analogiškos produkcijos įsigijimo sudarė sutartis su kitais tiekėjais, tačiau jiems mokėtina kaina už produkcijos toną jau buvo ženkliai didesnė, todėl ji patyrė 45 505,88 JAV dolerio papildomus nuostolius.
- Klaipėdos apygardos teismas 2021 m. rugsėjo 30 d. nutartimi patvirtino neginčytą pareiškėjos reikalavimo dalį – 395 203 Eur, o ginčijamą 260 095,29 JAV dolerio reikalavimo dalį išskyrė nagrinėti į atskirą bylą.
- UAB „Grūdoteka“ Klaipėdos apygardos teisme 2021 m. spalio 20 d. pareiškė priešieškį, kuriuo prašė priteisti iš pareiškėjos 115 735,01 Eur nuostolių atlyginimo; 6 proc. procesines palikamas ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. UAB „Grūdoteka“ nurodė, kad pati patyrė nuostolių, nes, pristatus antrąją partiją, pareiškėja nesutvarkė mutinės procedūrų, todėl vagonai su prekėmis Ukrainos muitinėje prastovėjo beveik du mėnesius ir buvo grąžinti atgal į išsuntimo vietą Latvijoje. UAB „Grūdoteka“ taip pat patyrė nuostolių dėl trečios kovinių partijos, nes, užstigus antros partijos koviniams Ukrainos muitinėje, pareiškėja paprasė atšaukti trečios partijos pristatymą ir grąžinti į išsuntimo vietą vagonus su prekėmis, kurie jau buvo pakelti į Ukrainą.
- Pareiškėja atsiliepė į UAB „Grūdoteka“ priešieškį prašė jį palikti nenagrinėtą; netenkinus pirmojo prašymo, prašė priešieškį atmesti, patvirtinti pareiškėjos 260 095,29 JAV dolerio dydžio kreditoriaus reikalavimą. Pareiškėja nurodė, kad priešieškis yra teisingas ne Lietuvos, o Ukrainos teisrams.
- Pareiškėja ir UAB „Grūdoteka“ sutartyje buvo nustačiusios dvipusį juridikcinį susitarimą, kuriuo aptarė ginčų sprendimo tvarką (žr. šios nutarties 21 punktą).

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

- Klaipėdos apygardos teismas 2022 m. kovo 30 d. nutartimi netenkinio pareiškėjos pareiškimo dėl 220 289,06 Eur finansinio reikalavimo dalies patvirtinimo UAB „Grūdoteka“ restruktūrizavimo byloje.
- Pirmosios instancijos teismas UAB „Grūdoteka“ priešieškį tenkino, priteisė jai iš pareiškėjos 115 735,01 Eur žalos atlyginimą, 6 proc. metines procesines palikamas nuo priteistos sumos nuo priešieškio priėmimo teisme dienos iki teismo sprendimo visiško įvykdymo, paskirstė bylinėjimosi išlaidas.
- Teismas nurodė, jog kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad jei kreditoriaus reikalavimo pagrindimas dar nėra nustatytas įsiteisėjusių teismo sprendimų, bankroto byloje pareikštas kreditoriaus reikalavimas pagal savo teisinę prigimtį atitinka ieškinių, kuris, jei skolinnikui nebūtų iškelta bankroto byla, būtų reikšiamas savarankišką civilinę bylą. Tokio kreditoriaus reikalavimo tvirtinimo procedūra pagal savo teisinę prigimtį atitinka civilinės bylos nagrinėjimą, kurio metu siekiama išaiškinti, ar kreditorius turi reikalavimo teisę į bankrutuojančią įmonę. Taigi, pareikšamas yra priyginamas ieškiniui ir yra nagrinėjamas atskiroje civilinėje byloje, kurioje Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (toliau – ir **CPK**) 143 straipsnio nuostatos suteikia teisę pareikšti priešieškį. **CPK** 33 straipsnyje nustatyta, kad priešieškis, neatsižvelgiant į tai, koks jo teisingumas, pareikšamas tos vietos teismui, kuriame nagrinėjamas pradinis ieškiny. Atsižvelgdamas į tai, kad pareiškėjos pareikšimas yra priyginamas ieškiniui ir jis yra pareikštas Klaipėdos apygardos teisme, teismas padarė išvadą, kad priešieškis pareiškėjai yra teisingas Klaipėdos apygardos teismui.
- Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2022 m. gegužės 18 d. nutartimi skundžiamą Klaipėdos apygardos teismo nutartį paliko nepakeistą.
- Teisėjų kolegija nurodė, kad Lietuvos Respublikos ir Ukrainos sutartyje dėl teisinės pagalbos ir teisiųjų santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose (toliau – ir Dvišalė sutartis) nėra proceso teisės normų, susijusių su iškeltos ir nagrinėjamos bylos, kurioje pareikšamas priešieškis, teisingumu. **CPK** VII dalyje („Tarptautinis civilinis procesas“) taip pat nėra su priešieškio pareikšimu tiesiogiai susijusių tarptautinio civilinio proceso nuostatų. Be to, ir šalių 2020 m. gegužės 7 d. pirkimo–pardavimo sutarties 10.1 papunktyje neaparta situacija, kai jau nagrinėjamoje byloje pareikšamas priešieškis. Pareiškėjos kreditoriaus reikalavimo tvirtinimo UAB „Grūdoteka“ restruktūrizavimo byloje klausimas išnagrinėjantis imperatyviosios nemokumo proceso teisės normoms. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo (toliau – **JANI**) 42 straipsniu, pateiktus kreditorių reikalavimus tvirtina juridinio asmens nemokumo bylą nagrinėjantis teismas, šiuo atveju tai yra Klaipėdos apygardos teismas.
- Apeliacinės instancijos teismas rėmėsi kasacinio teismo išaiškinimu, kad Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo (toliau – **IBI**) nuostatose bankroto administratoriui nenustatyta draudimo reikšti priešieškį; kadangi bankroto administratorius gina kreditorių ir bankrutuojančios įmonės interesus, tai jis privalo reikšti ieškinius dėl akivaizdžių nenaudingų sandorių nugrindijimo bei skolų išieškojimo; konstatavus, kad bankroto administratorius pareiškė priešieškį, apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas dėl teisingumo, turėjo pagrįdą rėmėsi **CPK 33 straipsnio** 2 dalies 34 straipsnio nuostatomis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje **Nr. 3K-3-700/2013**). Apeliacinės instancijos teismas pabrėžė, kad šiuo metu galiojančiame **JANI** taip pat nenustatyta draudimo nemokumo administratoriui reikšti priešieškį, todėl tiek **IBI** buvęs įtvirtintas, tiek šiuo metu galiojančiame **JANI** nustatytas reglamentavimas galimybės nemokumo administratoriui reikšti priešieškį aspektu yra vienodas (nepakitęs) ir aptartas kasacinio teismo išaiškinimas šiekla aktualus. Pasikeitus nagrinėjamos bylos teisingumui nukentėtų ne tik atsakovės teisės ir interesi, bet ir visų jos kreditorių teisėi iškėsti.
- Apeliacinės instancijos teismas nurodė, jog priešieškis – atsakovo pareikštas laikantis tam tikrų sąlygų ieškiny pradiniame ieškoviui jau vykstančiame procese (**CPK 143 straipsnis**). Pagal **CPK 33 straipsnio** 2 dalį priešieškis, neatsižvelgiant į jo teisingumą, pareikšamas tos vietos teismui, kuriame nagrinėjamas pradinis ieškiny. Pagal **CPK 781 straipsnio** 1 dalį, jeigu ieškini pareikšimo metu byla yra teisinga Lietuvos Respublikos teisrams, šis teisingumas šiekla neatsižvelgiant į tai, kad vėliau sąlygos pasikeičia. Taigi sistemiškai aiškinant **CPK 33 straipsnio** 2 dalį, 143 straipsnį ir 781 straipsnio 1 dalį, net ir nemokumo byloje su užsienio elementu pareikšus priešieškį, nepasikeičia Lietuvos teisrams priskirtas su nemokumu byla susijusių ir pareikštų reikalavimų teisingumas.**

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

- Kasacinio skundo pareiškėja prašo Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gegužės 18 d. nutartį panaikinti ir priimti naują sprendimą – 2021 m. spalio 20 d. priešieškį palikti nenagrinėtą, bylos dalį dėl 260 095,29 JAV dolerio sumos pareiškėjos kreditoriaus reikalavimo patvirtinimo perduoti iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - Apeliacinės instancijos teismas, vietoje dvišalės sutarties nuostatų šioje byloje taikydams nacionalinės teisės teritorinio teisingumo Lietuvos Respublikoje taisykles, pažeidė Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymo 11 straipsnio 2 dalį, **CPK** 780 straipsnį bei šių normos turinį išaiškinančią Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką (**CPK** 346 straipsnio 2 dalies 1–2 punktai).
 - Teritorinį teisingumą reglamentuojančios **CPK** normos ir pagal ankstesnį reglamentavimą bankroto bylose taikytas bylos akumuliacinio principas negali įveikti tarptautinių teisingumą reguliuojančių ir atitinkamą susitarimą dėl ginčo vietos numatančių taisyklių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje **Nr. 3K-3-214/2014**).
 - Po **JANI** įsigaliojimo anščiau galiojusios **IBI** 14 straipsnio 3 dalies teisinėje sistenoje nebelko. **JANI** normose nėra nustatyta, kad juridinio asmens, kuriam iškelta nemokumo byla, ieškiny turi būti pareikšamas nemokumo bylą nagrinėjantame teisme. Pagal galiojančią teisinį reglamentavimą nauji ginčai, kuriuose reikalavimus teisme reikią juridinis asmuo, kuriam reikalavimų pareikšimo metu jau teisme iškelta nemokumo byla, nagrinėjami pagal bendrąsias **CPK** teisingumo taisykles.
 - Kreditoriaus reikalavimo tvirtinimo procedūra pagal savo prigimtį atitinka civilinės bylos nagrinėjimą, o pareikšimas dėl kreditoriaus reikalavimo tvirtinimo – ieškini. Šioje byloje pareikštam priešieškiniui turi būti taikomos tos pačios tarptautinio teisingumo taisyklės, kurios taikomos ieškiniui, nes priešieškis pagal savo esmę irgi yra ieškiny.
 - Sprendžiant dėl priešieškio priėmimo nepakanka **CPK 143 straipsnio** 2 dalies sąlygų nustatymo, prieš tiriant tokių sąlygų buvimą, turi būti pagal kitas proceso teisės normas išspręstas klausimas dėl priešieškio teisingumo. Kai priešieškis neteisingas bylą nagrinėjant teismui, šis neturi pagrindo svarstyti **CPK 143 straipsnio** 2 dalyje nustatytų sąlygų ir priešieškį priimti net ir jas nustatęs.
 - Europos Sąjungos Teisingumo Teismas 1978 m. lapkričio 9 d. sprendime byloje *Nikolaus Meeth* (Nr. 23/78) pripažino, kad jurisdikcijos išlyga yra šimtinė, kai kiekvienai iš šalių numatoma vieno teismo jurisdikcija, priklausomai nuo to, kas bus ieškovas byloje. Tokia išlyga yra aiški ir nediskriminacinė, kadangi susitarimo šalys žino, kad šiklus ginčiui galės kreiptis tik į vienos valstybės teismą, o kartu kad kiekviena iš jų atsakove galės būti irgi tik konkrečiame teisme. Šalių valia sudarant Sutarties 10.1 punktą yra daugiau nei aiški ir įtvirtinta pačiame sutarties tekste – leisti atsakovui gintis nuo ieškini reikalavimų pagal atsakovo šalies teisės aktus.
 - Teisės aiškinimas, kad priešieškio teisingumo taisyklė yra universali taisyklė, kuri taip pat nustatyta ir „Bruselis I bis“ 8 straipsnio 3 punkte (specialios jurisdikcijos taisyklė), be to, turi prioritetą prieš „Bruselis I bis“ 25 straipsnį (susitarimas dėl jurisdikcijos), yra klaidingas. Priešingai, būtent tokia šimtinė sutartinė jurisdikcija taikoma pirmenybė kitų specialiajų „Bruselis I bis“ jurisdikcijų atžvilgiu.
 - Apeliacinės instancijos teismo nurodomas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinės bylos **Nr. 3K-3-700/2013** ir šios bylos *ratio decidendi* (argumentas, kuriuo grindžiamas sprendimas) skiriasi. Nors nurodomoje byloje teismas identifikavo, kad šalys susitarė, jog ginčai bus sprendžiami kitos valstybės teismuose, tačiau ieškini teisingumą Lietuvos Respublikos teisrams susiejo su šiomis dviem sąlygomis, kurių nagrinėjamoje byloje nėra: 1) teisingumas vėliau, t. y. iškėlus ieškoviui bankroto bylą, buvo nulemtas imperatyvių (šiuo metu nebegaliojančių) **IBI** nuostatų (konkrečiai **IBI** 14 straipsnio 3 dalies); 2) šalys savo procesiniais veiksmais nukrypo nuo sutartinio teisingumo (šalys susitarė visus ginčus dėl sutarties spręsti Danijos Karalystės teismuose) ir pripažino bankroto bylą nagrinėjantio teismo šimtinę jurisdikciją, t. y. atsakovas kreipėsi į bankroto bylą nagrinėjantį teismą, prašydamas patvirtinti jo kreditoriaus reikalavimą, o bankroto administratorius pareiškė šioje byloje reikalavimą pripažinti sandorius negaliojančiais ir priteisti skolą.

27. RAB „Agrotechnika“ nurodo, kad yra atsakovs pagal priešieškį, todėl reikalavimai jai pagal aptariamą juridicinį susitarimą turi būti reikiami tik jos buvusias valstybes teismuose. UAB „Grūdtekta“ argumentuoja, jog RAB „Agrotechnika“ praėjusios Lietuvos teisme, šiuo pagrindu pradėdamos taikyti teismo viešpatybos civilinio proceso teisės normas (lot. *lex fori*), įskaitant taisykles, reglamentuojančias priešieškinių teismingumą, pagal kurias priešieškiai, nepriklausomai nuo jų teismingumo, reikiami pradinį ieškį nagrinėjantčiame teisme (**CPK 33 straipsnio 2 dalis**).

28. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad, nustatant susitarimo dėl ginčų sprendimo būdą turinį, taikomi sutarčių aiškinimo metodai ir principai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje **Nr. e3K-7-73-42/2017**, 27 punktus ir jame cituojama praktika). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje dėl sutarčių aiškinimo metodų ir principų plėtojama mokslekliai. Šios taisyklės yra išsamiai aptartos ne vienoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje **Nr. e3K-3-236-823/2022** 73–79 punktus).

29. Nagrinėjant byloje šalis šis esmės nesirėmė subjektyviu sutarčių aiškinimo metodu, jam dėmesio neskyrė ir bylą nagrinėję pirmosios bei apeliacinės instancijos teismai – tiek bylos šalys, tiek teismai, vertindami susitarimą dėl ginčų sprendimo būdo, koncentravosi į teisės normų aiškinimą. Nors RAB „Agrotechnika“ nurodė, jog juridicinio susitarimo formuluoatė „kad šis į įsprendų pagal atsakovo šalies teises aktus“ rodo šalį siekį užtikrinti, kad besiginantis subjektas galėtų bylinėtis pagal savo šalies civilinio proceso teisės normas, tačiau vien ji neleidžia daryti išvados, kad šalys šis tikrųjų siekė, jog priešieškis būtų reikiamas kitame teisme, nei pradinis ieškis, nes tokio aiškinimo nepagrindžia šioje byloje sudaryto juridicinio susitarimo ypatybės.

30. Pirmą, šalys juridiniu susitarimu *expressis verbis* (tiesiogiai) nepripojo savo teisės pareikšti priešieškį pradinį ieškį nagrinėjantčiame teisme. Antra, juridicinio susitarimo turinio analizė leidžia teigti, kad juridicinis susitarimas turi defektų, stojącia preciziškumui: (i) juridicinis susitarimas yra išdėstytas sutarties dalyje, pavadinatoje „Arbitražas“, nors pačiame susitarime, akivaizdų, išdėstytas ne arbitražas, o valstybės teismų nukreipiantis juridicinis susitarimas; (ii) kiek tai susiję su taikaus ginčo sprendimo prieš perdudant ji atitinkamam teismui pravilumui, sutarties kalbės versijos yra akivaizdžiai prieštaros – sutarties versijoje anglų kalba vartojama formuluoatė „turėtų būti“ (angl. *should be*) (t. y. susitarimas – neprivalomas), o rusų kalba – „turi būti“ (rusk. *must*, ??????) (t. y. susitarimas – privalomas); (iii) susitarimo tekste anglų kalba yra padarytas aktyvus rašymo apsirakimas. Juridicinio susitarimo tekste angli kalba nurodyta, kad „ginčas perdudomas sprestį įgaliojant teismui, esančiam atsakovo buvimo vietoje, kad šis ieštų atsakovo pagal šalies teises aktus“ (angl. *the dispute shall be referred for settlement to the authorized court at the location of the defendant to allow the defendant in accordance with the legislation of the country*). Tokių juridicinio susitarimo defektų egzistavimas rodo, kad šalys neskyrė dėmesio jo sudarymui, nedetalizavo jo taikymo ribų.

31. Šalims neįrodinėjant juridicinio susitarimo sudarymo aplinkybių, šalų ketinimų, konteksto ir kitų reikšmingų aplinkybių, subjektyvūs sutarties aiškinimo metodas neleidžia remiantis šiuo sutarčių aiškinimo metodu išaiškinti atitinkamos šalys pasmės. Dėl šios priežasties aiškinant ginčo juridicinį susitarimą taikytinas objektivūs sutarčių aiškinimo metodas. Taikant objektivių sutarties aiškinimo metodą turi būti vertinama visuma kriterijų, siekiant atsakyti į klausimą, kaip atitinkam sutarties sąlyga tokiomis būt aplinkybėmis būtų suprantas analogiškas šalims pratingas asmuo (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 10 d. nutarties civilinėje byloje **Nr. e3K-3-365-403/2019**, 27, 28 punktus). Protingo sutarčių aiškinimo metodas, be kita ko, suponuoja poreikį atsivelti į atitinkamo civilinės teisės instituto turinį (priginti), vertinti, kiek jo taikymas konkrečiu atveju atitiktis sutarties šalų interesų pusiausvyrą (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 11 d. nutarties civilinėje byloje **Nr. e3K-3-280-943/2021**, 54 punktą ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika). Aiškinant sutartį turi būti atsiveltama į sutarties ribų, tokią sutarčių taikytinę teisinį reguliavimą ir įpareigojimą pagal sutartį atlikti ne tik tai, kas suratyje tiesiogiai nustatyta, bet ir visa tai, ką lemia sutarties esmė ir įstatymai (**CK 6.189 straipsnio 1 dalis**) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje **Nr. e3K-3-205-611/2021**, 44 punktus).

32. Visų pirmą, apdairi ir rūpestinga šalis, sudarydama juridicinį susitarimą ir pasirinkdama atitinkamą galimai kilsiančio ginčo sprendimo būdą ir vietą, įskaitant konkrečios valstybės teismus ir / arba konkrečių teismų tos valstybės teisinių sistemoje, analizuotų tos valstybės teisinių sistemą, reglamentuojančią ginčų sprendimo tvarką, šalims suteikiamas procesinės teisės į teismingą gynybą įgyvendinimo garantijas ir galimas procesines klūtis, ribojančias galimybę pasinaudoti tam tikromis procesinėmis teisėmis ir garantijomis.

33. Teisė į teismingą gynybą reiskia ir teisę į tinkamą teismo procesą; teisė į tinkamą teismo procesą reiskia ir asmsens, be kita ko, galimybę naudotis įgytintomis gynybos priemonėmis nuo pareikšto ieškio, t. y. atskirsti į ieškį ir (arba) pareikšti priešieškį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje **Nr. 3K-3-94/2011**).

34. Teisės į teismingą gynybą tinkamas įgyvendinimas tiesiogiai koreliuoja su pamatiniais civilinio proceso teisės principais – dispozityvumo, proceso šalų įgalijateišikumo ir rungimosi. Proceso šalų, kurių pareikštus ieškis, atsiveltgdama į ieškinyje sformuluotus reikalavimus ir juos pagrindžiančias aplinkybes, tiekia atskirtimus, gali visškai arba iš dalies pripažinti ieškį, patį pat pareikšti priešieškį. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad iš esmės galimybė pareikšti ieškį susijusi su materialia teise, todėl daugeliu atveju, esant materialiesiems teisiniams santykiams, asmsenis sieja abiašalės teisės ir pareigos, t. y. ne tik ieškovaus turi teisę pareikšti reikalavimą atsakovui, bet ir priešingai – atsakovas turi teisę pareikšti reikalavimą ieškoviui. Tiek priešieškis (**CPK 143 straipsnis**), tiek atsilepimas į ieškį (**CPK 142 straipsnis**) yra atsakovo gynybos nuo pareikšto ieškio būdai, kurių pasirinkimas tenka atsakovui ir priklauso nuo jo siekiamo rezultato. Jeigu atsakovas yra pasyvioji šalis, jis savo atskirtimus gali išdėstyti atsiliepime į ieškį, tačiau jeigu atsakovas reiskia savarakiškus reikalavimus ieškoviui (pvz., taikyti sutartine atsakomybę, atlygti žalą ir pan., t. y. veikti aktyviai), pastarieji turi būti sformuluoti pasirenkanti kada gynybos priemonė – reiskiant priešieškį (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 12 d. nutarties civilinėje byloje **Nr. 3K-3-16/2009**; 2015 m. birželio 16 d. nutarties civilinėje byloje **Nr. e3K-3-410-916/2015**; 2018 m. liepos 19 d. nutarties civilinėje byloje **Nr. e3K-3-289-1075/2018** 23 punktą; 2019 m. birželio 20 d. nutarties civilinėje byloje **Nr. e3K-3-214-611/2019** 26 punktą ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika).

principų – teisės būti išklausytam, šalių lygiateisiškumo, rungimosi, dispozityvumo, civilinio proceso ekonomiško ir koncentruotumo. Dėl to šalių susitarimo dėl jurisdikcijos negalima plečiamai aiškinti tokiu būdu, kuris apribotų šalies galimybes gintis nuo ieškinio visomis procesinėmis priemonėmis, kurios nustatytos civilinio proceso teisės normų (*lex fori*) valstybėje, dėl kurios jurisdikcijos šalis susitarė.

36. Šiame kontekste ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir EŽTT) akcentuojama, kad šalių procesinio lygiateisiškumo principas, esantis sudėtinė platesnio teisės į tinkamą bylos išnagrinėjimą principo dalimi, reikalauja, jog kiekviena šalis turėtų priimaną galimybę pristatyti savo bylą tokiu būdu, kuris nepastatytų jos į žymiai nepalankesnę padėtį palyginus su oponentu (žr., pvz., EŽTT 2001 m. birželio 7 d. sprendimo byloje *Kress prieš Pranciją*, peticijos Nr. 39594/98, par. 72). Siekiant užtikrinti teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, įtvirtintą Žmogaus Teisių ir pagrindinių laisvų apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 6 straipsnio 1 dalyje, būtina šalims suteikti galimybę pasisakyti dėl pateiktų argumentų (žr., pvz., EŽTT 2008 m. lapkričio 25 d. sprendimo byloje *Svenconienė prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 37259/04, par. 24).
37. EŽTT jurisprudencijoje, aiškinant nagrinėjamą atvejį aktualią Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį, nurodyta, kad vienas iš teisės į teisingą bylos nagrinėjimą aspektų – kiekvieno asmens galimybė kreiptis į teismą dėl civilinio pobūdžio teisių ir pareigų klausimo išnagrinėjimo (pvz., 2000 m. birželio 29 d. sprendimas byloje *Garcia Manibardo prieš Ispaniją*, par. 36, 39; 2001 m. liepos 31 d. sprendimas byloje *Mortier prieš Pranciją*, par. 33). Teismo praktikoje pabrėžiama, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje garantuojama teisė į teisingą bylos nagrinėjimą turi būti aiškinaama teisės vienybės, kurios vienas pagrindinių aspektų yra teisinio apibrėžtumo principas, reikalaujantis, kad bylos šalys turėtų veiksmingą teisminės gynybos priemonę, suteikiančią galimybę išspręsti jų civilinių teisių klausimą, kontekste (2001 m. sausio 23 d. sprendimas byloje *Bramarescu prieš Rumuniją*, par. 61). Pagal EŽTT jurisprudenciją teisė į teismą nėra absoliuti – galimi tam tikri šios teisės apribojimai, nes teisės kreiptis į teismą pobūdis (primigtis) lemia valstybinio reguliavimo poreikį. Valstybės taikomi teisės į teismą ribojimai bus suderinami su Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies reikalavimais, jei jie nesuvaržys ar nesulpnins asmens teisės į teismą tokiu būdu ar apimtini, kad būtų pažeista šios teisės esmė. Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje pabrėžiama, kad teisės kreiptis į teismą ribojimai turi atitikti teisėtą tikslą ir turi egzistuoti pagrįstas proporcingumo ryšys tarp taikomų priemonių ir siekiamo tikslo (2015 m. gegužės 21 d. sprendimas byloje *Zavodnik prieš Sloveniją*, 2017 m. vasario 16 d. sprendimas byloje *Karakutsya prieš Ukrainą*).
38. Taigi, kadangi susitarimas nagrinėti ieškinį ir priešiškinį skirtingų valstybių teismuose galėtų sukelti reikšmingas teises pasekmes, galėtų lemti atsakovo teisės kreiptis į teismą atsisakymą ar apribojimą, būtina užtikrinti, kad toks asmens teisės kreiptis į teismą ribojimas ar atsisakymas atitiktų EŽTT praktikoje įtvirtintus standartus – būtų šiekėtas laisva valia ir neabejotinas (žr., pvz., EŽTT 2010 m. spalio 28 d. sprendimo byloje *Suda prieš Čekiją Respubliką*, peticijos Nr. 1643/06, par. 48–49; 2016 m. kovo 1 d. sprendimo *Tabbane prieš Šveicariją*, peticijos Nr. 41069/12, par. 26–27, 30).
39. Antra, kiekvienas protingas asmuo turi pagrįstą lūkestį, kad kilęs civilinis ginčas bus išnagrinėtas operatyviai bei ekonomiškai, viename teismo procese, vengiant ginčo išskaidymo į kelis procesus bei su tuo susijusių teisinių rizikų (ilgės proceso trukmės, prieštaraujančių teisių sprendimų, teismų sprendimų nepripažinimo kitoje valstybėje ir kt.), patiriant kuo mažiau bylinėjimosi išlaidų, įskaitant sąnaudas teisei pagalbai.
40. Jurisdikcinius susitarimus sudaranties subjektams taip pat natūralu siekti, kad ateityje galinčiam kilti teismo procese priimtas teismo sprendimas būtų privalomas ir realiai įvykdytas (įskaitant įvykdymą kitoje valstybėje). Šis tikslas nagrinėjamos bylos aplinkybių kontekste yra dar reikšmingesnis atsižvelgiant į aplinkybę, kad šalims sudarius dvipusį jurisdikcinį susitarimą joms iš anksto negalėjo būti žinoma, kurios iš jų valstybėje bus nagrinėjama byla.
41. Pažymėtina, kad Dvišalėje sutartyje yra įtvirtintas siekis nesuderinamų teismo sprendimų, pirmą, aptariamo dokumento 21 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad įteigų abiejų susitariančiųjų šalių teismuose, kompetetinguose pagal šią sutartį, iškelta byla tarp tų pačių šalių dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, teismas, iškęs bylą vėliau, ją nutraukia (lot. *lis pendens*). Antra, Dvišalės sutarties 45 straipsnio 2 punkte reglamentuota, jog pripažinti teismo sprendimą arba leisti jį vykdyti gali būti atsisakyta, jeigu dėl to paties teisinio ginčo tarp tų pačių šalių susitariančios šalies teritorijoje, kur sprendimas turi būti pripažintas ir vykdomas, jau anksčiau buvo priimtas ir yra įsiteisėjęs sprendimas arba jeigu tos susitariančios šalies įstaiga buvo anksčiau pradėjusi procesą šioje byloje.
42. Minėtame dokumente *lis pendens* taisyklės taikymas siejamas su šalių bylos dalyko ir pagrindo tapatumu, be to, leidžiama nepripažinti kitoje susitariančioje valstybėje pažeidžiant *lis pendens* taisyklės priimto teismo sprendimo arba vėliau priimto ir įsiteisėjusio teismo sprendimo.
43. Šiame kontekste reikia atkreipti dėmesį į dvi aplinkybes: pirmą, Dvišalė sutartis nereikalauja, kad vėliau priimtas teismo sprendimas, siekiant jo nepripažinimo, prieštarautų anksčiau priimtą teismo sprendimui ar būtų su juo nesuderinamas – pakanka paties tokio sprendimo priėmimo fakto. Antra, aptariamą nepripažinimo pagrindą reglamentuojančios teisės normos yra suformuluotos griežčiau nei pirmiau cituota *lis pendens* taisyklė – reikalaujama tik šalių tapatumo bei vartojama platesnė „to paties teisinio ginčo“ sąvoka, nesiejant šio kriterijaus su bylos dalyko ir pagrindo tapatumu.
44. Sistemškai analizuojant šias Dvišalės sutarties nuostatas, darytina išvada, kad jos veikia kaip dviejų pakopų filtras – pirmiausia eliminuojama galimybė koegzistuoti dviem byloms, pasižymintioms šalių, bylos dalyko ir pagrindo tapatumu. Antra, net ir byloje, kurios formaliai neatitinka *lis pendens* kriterijų, tačiau yra susijusios su „tuo pačiu teisiniu ginču“, siekiama riboti primamų teismų sprendimų galiojimą susitariančiose valstybėse.
45. Siekis vengti prieštaringų ar nesuderinamų teismo sprendimų aiškiai matomas ne tik Dvišalėje sutartyje, bet ir abiejų susitariančiųjų valstybių nacionalinėje civilinio proceso teisėje:
- 45.1. [CPK 33 straipsnio 2](#) dalyje reglamentuota, kad priešiškinis, neatsižvelgiant į tai, koks jo teisingumas, pareiškiamas tos vietos teismui, kuriame nagrinėjamas pradinis ieškinys.
- 45.2. 1991 m. lapkričio 6 d. Ukrainos tikinio proceso kodekso 30 straipsnio („Įsintinis bylų teisingumas“) 14 dalyje nurodyta, kad priešiškinis ir trečiojo asmens, pareiškusio savarankiškus reikalavimus dėl ginčo dalyko, ieškiny, nepaisant jų teisingumo, pareiškiamas pirminio ieškinio nagrinėjimo vietos teismui. Ši taisyklė netaikoma, kai pagal kitas šiose srityse nurodytas šimtines jurisdikcijos taisykles tokį ieškinį turi nagrinėti ne tas teismas, kuris nagrinėja pradinį ieškinį.
46. Panašūs teisinis reglamentavimas įtvirtintas ir 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo 8 straipsnio 3 punkte. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį, kad nors šiuo teisės aktu nagrinėjamoje byloje nesiremta tiesiogiai, tačiau ši taisyklė atspindi įvairių teisės sistemų universalumą nagrinėjamam aspektui ir dėl to taip pat naudinga aiškinant ginčo šalių sudarytos sutarties sąlygą dėl jurisdikcijos ir atliekant priešiškinio teisingumo klausimo vertinimą.
47. Nurodytas teisinis reglamentavimas leidžia daryti išvadą, kad sklandaus, operatyvaus ir ekonomiškumo teismo proceso tikslas, siekis vengti perteklinių procesų, nesuderinamų teismo sprendimų, užtikrinti teisinį apibrėžtumą ir nusipėjamumą yra bendras tiek Lietuvos, tiek Ukrainos teisinėms sistemoms. Šis siekis minėta, taip pat yra būdingas ir kitoms teisinėms sistemoms, pvz., Europos Sąjungos teisėje. Taigi protingiems ir racionaliems verslo subjektams sudarant jurisdikcinius susitarimus būtų natūralu vengti realių procesinių sunkumų, kurie galėtų kilti atskirai nagrinėjant ieškinį ir priešiškinį.
48. Atsižvelgiant į pirmiau minėtas jurisdikcinio susitarimo sudarymo aplinkybes (žr. šios nutarties 30 punktą), jį sudariusių subjektų teisinį statusą (susitarimą sudarė verslininkai) bei aptariamoje srityje įprastą teisinį reglamentavimą įvairiose teisinėse sistemose, atrodo labiausiai tikėtina, kad nagrinėjamo ginčo šalys, sudarydamos tokio pobūdžio jurisdikcinį susitarimą, nagrinėjamą atvejį apskritai nesvarstė galimybes, kad priešiškinis potencialiai galėtų būti nagrinėjamas kitame teisme nei ieškiny, t. y. nesiekė jurisdikciniam susitarimui suteikti tokį prasmę, kad priešiškinis turi būti reikšiamas atskirai nuo pagrindinio ieškinio. Nors, kaip minėta, susitarimas nagrinėti ieškinį ir priešiškinį skirtinguose teismuose iš principo yra galimas, šis jurisdikcinio susitarimo turi būti nedviprasmiškai aišku, kad šalys dėl šio klausimo padarė sąmoningą pasirinkimą, o nagrinėjamoje byloje tokios išvados daryti nėra pagrindo.
49. Todėl nesant ginčo ir abiejonių dėl šalių valios sudaryti dvipusį jurisdikcinį susitarimą *per se*, nagrinėjamą atvejį jis laikytinas nemustatančiu draudimo šaliai (atsakovui), kurios buveinės vietos valstybės teisme pareikštas ieškiny, gintis nuo tokio ieškinio priešiškinui.
50. Priešingą aiškinimas nagrinėjamos bylos kontekste neatitiktų ir teisės į tinkamą civilinį procesą principo bei jo aiškinimo minėtoje EŽTT bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje standarto (nutarties 33–38 punktai).

Dėl kitų kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį argumentų

51. Kasacinis teismas pažymi, kad jo praktikoje jau yra pasisakyta dėl [CPK 33](#) straipsnio 1 dalies, kaip nacionalinės civilinio proceso teisės normos, bet ne tarptautinės privatinės teisės normos, netaikymo atsakovų daugeto atveju byloje su užsienio elementu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-193-378/2022](#), 44 punktą). Tokia pati išvada darytina ir dėl [CPK 33](#) straipsnio 2 dalies – ji nagrinėjamoje byloje netaikytina.
52. [CPK 781](#) straipsnyje yra įtvirtintas *perpetuatio fori* principas. Ši norma yra skirta Lietuvos teismų jurisdikcijos testinui užtikrinti tais atvejais, kai po ieškinio pareiškimo momento pasikeičia aplinkybės. Teismo jurisdikcijos buvimas ar nebuvimas paprastai vertinamas ieškinio priėmimo stadijoje, atitinkamai Lietuvos teismams jurisdikciją suteikiančių jungiamųjų faktorių (pvz., šalies nuolatinė gyvenamoji vieta, žalos atsiradimo vieta ar kt.) egzistavimas ar neegzistavimas vertinamas ieškinio padavimo momentu. Atitinkamai šių aplinkybių pasikeitimas po bylos iškilimo nekeičia jau priimtoms teismo jurisdikcijos. Kitoks aiškinimas lemtų šalies galimybę išvengti jurisdikcijos po bylos iškilimo momento panaikinant (pakeičiant) jungiamąjį faktorių, kuris suteikia jurisdikciją teismui. Vis dėlto ši teisės norma nagrinėjamajai bylai nėra aktuali, nes ji nėra susijusi su byloje nagrinėjama situacija.
53. Vadovaujantis visais šioje nutartyje nurodytais argumentais, konstatuotina, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, nors ir nurodė ydingą teisinę argumentaciją, priėmė iš esmės teisingus procesinius sprendimus, kurių naikinti kasacinio skundo argumentais nėra pagrindo, todėl jie paliekami nepakeisti. Kiti kasacinio skundo ir atsiliepimo argumentai, taip pat ir dėl skirtingomis faktinėmis aplinkybėmis priimtos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. 3K-3-700/2013](#) precedentinės reikšmės, nemokumo teisės nuostatų taikymo ir kt., neturi teisinės reikšmės šios bylos teisingam ir visapusiškam išnagrinėjimui, todėl teismas dėl jų nepasisako.

Dėl rašytinių paaiškinimų ir bylinėjimosi išlaidų

54. Šalys – RAB „Agrotechnika“ 2022 m. gruodžio 12 d., o UAB „Grūdoteka“ – 2022 m. gruodžio 21 d. kasaciniam teismui pateikė rašytinius paaiškinimus. Šiuo klausimu pažymėtina, kad teisinis reguliavimas nenustato teisės dalyvaujančioms byloje asmenims kasaciniame procese teikti rašytinius paaiškinimus ([CPK 355 straipsnis](#)). Išspręsdus kasacinio skundo priėmimo klausimą, kasacinio skundo papildyti ar pakeisti negalima ([CPK 350 straipsnio 8](#) dals). Atsiliepimą į kasacinį skundą surašomas ir pasirašomas tokia pat tvarka kaip ir kasacinis skundas. Atsiliepimą į kasacinį skundą, jo papildymai ar pakeitimai, pateikti praėjus nustatytą terminą, neįprami ir grąžinami juos pateikusiems asmenims ([CPK 351 straipsnio 1](#) dals). Todėl abiejų šalių pateiktus rašytinius paaiškinimus atsisakytina priimti, jie grąžintini juos pateikusiems asmenims.
55. [CPK 93 straipsnio 1](#) dalyje nustatyta, kad šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies, nors ši ir būtų atleista nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo į valstybės biudžetą.
56. UAB „Grūdoteka“, kurios naudai priimtas šis procesinis sprendimas, nurodo patyrusi 3161,13 Eur bylinėjimosi išlaidų kasaciniame teisme (2022 m. rugpjūčio 4 d. PVM sąskaita faktūra Nr. NOOR-00081 iAB SEB banko tos pačios dienos patvirtinimas apie išsų įskaitymą į kliento sąskaitą).
57. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu patvirtintų Rekomendacijų dėl civilinės bylose prieistino užmokešcio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą maksimalaus dydžio 8.14 punktu, maksimali prieistina suma už atsiliepimą į kasacinį skundą sudaro 2940 Eur (1729,9 Eur x 1,7). Ši suma yra prieistina UAB „Grūdoteka“ iš RAB „Agrotechnika“.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gegužės 18 d. nutartį palikti nepakeistą.

Atsisakyti priimti uždarosios akcinės bendrovės „Grūdoteka“ ir Ukrainos ribotos atsakomybės bendrovės „Agrotechnika“ rašytinius paaiškinimus ir šiuos paaiškinimus grąžinti juos pateikusiems asmeniui.

Priteisti restruktūrizuojamai uždarajai akcinei bendrovei „Grūdoteka“ (į. a. k. 140758566) iš Ukrainos ribotos atsakomybės bendrovės „Agrotechnika“ (į. a. k. 217509503188) 2940 (du tūkstančius devynis šimtus keturiasdešimt) Eur bylinėjimosi kasaciniame teisme išlaidų atlyginimo.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Danguolė Bublienė

Drukams

Vasarienė